

4^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Ονοματική Φράση (ΟΦ) και Ρηματική Φράση (ΡΦ)

Η ονοματική φράση

Μορφές της Ονοματικής Φράσης

- Πυρήνας της ονοματικής φράσης (ΟΦ) είναι ένα ουσιαστικό, με ή χωρίς το άρθρο του. (απλή μορφή ΟΦ)

Π.χ. Ανοίγω **το παράθυρο**. (ΟΦ → ουσιαστικό με άρθρο)

Βλέπω **τηλεόραση**. (ΟΦ → ουσιαστικό χωρίς άρθρο)

- Πέρα από τα γνήσια ουσιαστικά, ως ουσιαστικό και άρα ως ονοματική φράση λειτουργεί και οποιαδήποτε λέξη, φράση ή πρόταση στην οποία τίθεται μπροστά άρθρο (διαδικασία ουσιαστικοποίησης-ονοματοποίησης).

Π.χ. **Το αύριο** είναι άγνωστο. (ΟΦ → άρθρο + επίρρημα)

Δεν θα προδώσω **τα πιστεύω** μου. (ΟΦ → άρθρο + ρήμα)

Το αν θα έρθω είναι δική μου απόφαση. (ΟΦ → άρθρο + πρόταση)

- Η ονοματική φράση πέρα από το ουσιαστικό και το άρθρο μπορεί να περιλαμβάνει και επιπλέον λέξεις (διευρυμένη μορφή ΟΦ).
- Οι επιπλέον λέξεις της διευρυμένης ΟΦ μπορούν να είναι:
 - ένα επίθετο στην ίδια πτώση, ίδιο γένος και ίδιο αριθμό με το κεντρικό ουσιαστικό της ΟΦ (επιθετικός προσδιορισμός),
 - ένα έναρθρο ουσιαστικό σε διαφορετική πτώση από το κεντρικό ουσιαστικό της ΟΦ (ετερόπτωτος προσδιορισμός), άρα μία ΟΦ ενσωματωμένη μέσα στην αρχική ΟΦ,
 - ένας εμπρόθετος προσδιορισμός, άρα μία ΟΦ με πρόθεση ενσωματωμένη στην αρχική ΟΦ,
 - ένα επίρρημα (κυρίως στον καθημερινό προφορικό λόγο).

Π.χ. Εκτιμώ **τους ευγενικούς ανθρώπους**. (ΟΦ → άρθρο + επίθετο + ουσιαστικό)

Ποτίζω **τα λουλούδια του κήπου**. (ΟΦ → άρθρο + ουσιαστικό + [άρθρο + ουσιαστικό σε διαφορετική πτώση])

Βλέπεις **το σπίτι στην ανηφοριά**; (ΟΦ → άρθρο + ουσιαστικό + [πρόθεση + άρθρο + ουσιαστικό])

Διαβάζω **το παρακάτω κεφάλαιο**. (ΟΦ → άρθρο + επίρρημα + ουσιαστικό)

Σημαντική παρατήρηση: Μια διευρυμένη ΟΦ μπορεί να περιλαμβάνει ταυτόχρονα πολλές από τις επιπλέον λέξεις που αναφέρονται παραπάνω. Επίσης, μπορούν να ενσωματώνονται πολλές ΟΦ ή μία μέσα στην άλλη. Άρα οι πιθανοί συνδυασμοί είναι πολλοί και σαφώς πιο σύνθετοι από τα παραπάνω παραδείγματα.

Π.χ. Το δεύτερο παράδειγμα μπορεί να μετατραπεί ως εξής: «Ποτίζω τα υπέροχα λουλούδια του κήπου της γιαγιάς στο χωριό.» (Η διευρυμένη ΟΦ περιλαμβάνει πλέον επίθετο, διπλό ετερόπτωτο προσδιορισμό και εμπρόθετο προσδιορισμό.)

Λειτουργίες της Ονοματικής Φράσης

- Η ονοματική φράση μπορεί να έχει τις παρακάτω λειτουργίες σε μια πρόταση:
 - α) Υποκείμενο (π.χ. **Το πλοίο** έφυγε.) – Πάντα σε πτώση Ονομαστική
 - β) Αντικείμενο (π.χ. Κλείσε **την πόρτα**.)
 - γ) Κατηγορούμενο του Υποκειμένου ή του Αντικειμένου (π.χ. Η Κρήτη είναι **νησί** / Τον εξέλεξαν **πρόεδρο**.)
 - δ) Ετερόπλευτος προσδιορισμός σε μια άλλη ΟΦ (π.χ. Μου αρέσουν οι μύθοι **του Αισώπου**.)
 - ε) Συμπλήρωμα μιας πρόθεσης, άρα τμήμα εμπρόθετου προσδιορισμού (π.χ. Έπεσα **από τα σύννεφα** με τα νέα!)
- Σε κάθε πρόταση υπάρχει αναγκαστικά μία τουλάχιστον κεντρική ΟΦ που έχει λειτουργία Υποκειμένου.

Η ρηματική φράση

Γενικές πληροφορίες

- Πυρήνας της ρηματικής φράσης (ΡΦ) είναι ένα ρήμα.
- Κάθε πρόταση έχει αναγκαστικά μία μόνο ΡΦ ή, αντίστροφα, κάθε ΡΦ ισοδυναμεί με μία μόνο πρόταση. Άρα ο εντοπισμός των προτάσεων ενός κειμένου γίνεται μέσω του εντοπισμού των ΡΦ που περιέχει.
- Σύμφωνα με άλλη ορολογία, η ΡΦ ονομάζεται και «Κατηγορημα», επειδή δίνει πληροφορίες ή δηλώνει ιδιότητες για το Υποκείμενο.
- Συνεπώς, η ΡΦ και η κεντρική ΟΦ μιας πρότασης (Υποκείμενο) αποτελούν μαζί τα δύο απαραίτητα τμήματα μιας πρότασης. (Ρήμα + Κατηγορημα).

Μορφές της ρηματικής φράσης

- Η ρηματική φράση στην πιο απλή της μορφή αποτελείται μόνο από το ρήμα (απλή μορφή ΡΦ).
- Σε αυτή την περίπτωση το ρήμα δεν χρειάζεται κάποιο υποχρεωτικό συμπλήρωμα, άρα είναι είτε ενεργητικής διάθεσης αμετάβατο, είτε ουδέτερης διάθεσης, είτε παθητικής διάθεσης (αν από τη σημασία του δεν απαιτείται να δηλωθεί το ποιητικό αίτιο).

Π.χ. Ο Γιάννης **εργάζεται**. (ΡΦ → Ενεργητικό αμετάβατο ρήμα, άρα δεν χρειάζεται αντικείμενο)

Τα παιδιά **κάθονται**. (ΡΦ → Ουδέτερης διάθεσης ρήμα)

Πονάει η κοιλιά μου. (ΡΦ → Παθητικής διάθεσης ρήμα χωρίς ποιητικό αίτιο)

- Συνήθως, όμως, η ρηματική φράση ανάλογα με το είδους του ρήματος περιλαμβάνει και άλλες λέξεις που αποτελούν συμπληρώματα του ρήματος (διευρυμένη μορφή ΡΦ).

- Οι πιθανές μορφές διευρυμένης ΡΦ με ρηματικά συμπληρώματα είναι οι εξής:

α) **Ρήμα Ενεργητικό Μεταβατικό** + Αντικείμενο (κατά κανόνα σε αιτιατική και πιο σπάνια σε γενική)

Π.χ. Ο Γιάννης παίζει ποδόσφαιρο.

β) **Ρήμα Συνδετικό** + Κατηγορούμενο του Υποκειμένου (πάντα σε ονομαστική)

Π.χ. Ο Γιάννης είναι μαθητής.

γ) **Ρήμα Συνδετικό** + Αντικείμενο + Κατηγορούμενο του Αντικειμένου (πάντα σε αιτιατική)

Π.χ. Ο Γιάννης θεωρεί τον Νίκο θαρραλέο.

- Άρα ως συμπληρώματα του ρήματος μιας διευρυμένης ΡΦ λειτουργούν συνήθως διάφορες ΟΦ.
- Συμπλήρωμα, όμως, ενός ρήματος μιας διευρυμένης ΡΦ μπορεί να αποτελέσει και μια ολόκληρη δευτερεύουσα ονομαστική πρόταση με ρόλο είτε αντικείμενου, είτε κατηγορουμένου.

Π.χ. Ο Νίκος είπε ότι θα μας επισκεφτεί σύντομα. (δευτερεύουσα ονομαστική ειδική πρόταση ως αντικείμενο του ρήματος)

Αυτό το δώρο είναι ό,τι ονειρευόμουν. (δευτερεύουσα ονομαστική αναφορική πρόταση ως κατηγορούμενο του ρήματος)

- Η διευρυμένη ΡΦ εκτός από τα συμπληρώματα του ρήματος μπορεί να περιλαμβάνει και πολλών ειδών προσδιορισμούς, που δίνουν επιπλέον πληροφορίες για την ενέργεια του ρήματος, όπως τον τρόπο, τον χρόνο, τον τόπο, τον σκοπό, την αιτία, την προϋπόθεση, την συνοδεία, το μέσο, το όργανο κ.ά. .
- Ως τέτοιοι προσδιορισμοί ενσωματώνονται στην διευρυμένη ΡΦ τα επιρρήματα, οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις, οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί, οι πлагιόπτωτοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί και οι μετοχές.
- Γενικώς όλοι οι προσδιορισμοί που προσδιορίζουν το ρήμα μιας διευρυμένης ΡΦ ονομάζονται συνολικά επιρρηματικοί, επειδή προσκολλώνται πάνω στο ρήμα (ἐπί+ρήμα).

Π.χ. Δεν ακούγεται δυνατά η φωνή σου. (τροπικό επίρρημα εντός της ΡΦ)

Ο Δημήτρης έφυγε επειδή δεν ένωθε καλά. (δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση εντός της ΡΦ)

Οι μαθητές μαζεύτηκαν στην αυλή. (εμπρόθετος προσδιορισμός του τόπου εντός της ΡΦ)

Τη νύχτα πέφτει πολλή παγωνιά. (πлагιόπτωτος επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου εντός της ΡΦ)

Όλοι πετυχαίνουν προσπαθώντας! (ενεργητική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου εντός της ΡΦ)

Ο αντίπαλος έφυγε ηττημένος. (παθητική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου εντός της ΡΦ)